

смісл вірша: треба бути обережним на шляху до досягнення мети, якщо бути занадто жорстоким, результат виявиться зовсім не таким, як його очікуєш. Неочікуване, алогічне зображення матері з двома обличчями формує гротескний образ, інтерпретація якого уможливило вилучення нового смислу: матері не завжди люблять своїх дітей широко та самовіддано. Якщо дитина слухняна та відповідає вимогам матері – вона є улюбленцем, якому дістається любов та схвалення. Натомість дитина, яке є в чомусь інакшою, ніж того прагне мати, заслуговує, на думку матері, на жорстокість та покарання.

Таким чином, ураховуючи усі аналізовані приклади, можна зробити висновок про те, що когнітивний механізм інконгруентності є базовим для реалізації різних видів комічної тональності поетичних текстів. Логіко-поняттева та валоративна інконгруентності є найчисленнішими та частіше за все використовуються у поетичних текстах. Важливою особливістю їх дії є той факт, що логіко-поняттева інконгруентність є підґрунтям реалізації гумористичної та іронічно-гумористичної тональностей, оскільки порушення логіки викликає доброзичливе, глузливе ставлення до зображуваного об'єкту. В свою чергу валоративна інконгруентність є когнітивним підґрунтям реалізації іронічно-сатиричної та сатиричної тональностей і накладає обмеження на реалізацію гумористичної тональності. Це пов'язано, на нашу думку, із тим, що порушення норм моралі, духовних та етичних норм є неприйнятними у суспільстві та мають бути викоренені.

Питання функціонування механізму онтологічної інконгруентності становить перспективу подальшого дослідження, оскільки було з'ясовано, що дія цього когнітивного механізму лише привертає увагу читача до певного об'єкту, проте певний різновид комічної тональності, специфічне ставлення до об'єкту висміювання може варіюватися від доброзичливо-глузливого до презирливо-уїдливого. З метою визначення взаємозалежності необхідно провести комплексний аналіз дії онтологічної інконгруентності та лінгвокогнітивних операцій та процедур, що лежать у підґрунті лінгвостилістичних засобів.

Література

- Болдирева А.С. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П.Г. Вудхауза): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Болдирева Анжела Євгенівна. – О., 2007. – 199 с. *Кемпбелл Дж.Б. Когнітивний диссонанс / Дж.Б. Кемпбелл // Психологическая энциклопедия / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. -2-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 1096 с. – ISBN 5-272-00018-8. Краткий словарь когнитивных терминов [под общ. ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : Изд-во Московского университета, 1997. – 187 с. Проскуряков М.П. Концептуальная структура текста: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Проскуряков Максим Русланович. – СПб., 2000. – 330 с. Самохіна В.А. Современная англоязычная шутка / В.А. Самохіна. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2008. – 356 с. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США: [вид. 2-е, перероб. і доп.] / Вікторія Опанасівна Самохіна. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 360 с. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Леон Фестингер. [Пер. с англ. А. Анистратенко, И. Знаешева]. – СПб. : Ювента, 1999. – 318 с. Чабаненко В.А. Асоціація як універсальний чинник мовного розвитку / В.А. Чабаненко // Мовознавство. – 2005. – № 3-4. – С. 132-137. Beaugrande R. A., de. Introduction to Text Linguistics / Beaugrande R. A. de, Dressler W. U. – L., N.Y. : Longman, 1992. – 270 p. Cook G. A. Discourse and Literature / Cook G. A. – Oxford : Oxford University Press, 1994. – 324 p. Semino E. Language and World Creation in Poems and Other Texts / Semino E. – L.; N.Y. : Longman, 1997. – 274 p.*

УДК 811.111' 373.49

МОСІЄВИЧ Л.В.

(Класичний приватний університет)

КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ УТВОРЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ ТА ДИСФЕМІЗМІВ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття розглядає когнітивні механізми утворення евфемізмів та дисфемізмів в сучасній англійській мові, а також їх лінгво-когнітивні параметри.

Ключові слова: евфемізм, дисфемізм, когнітивні механізми, формальні заміни, семантичні заміни.

Мосієвич Л.В. Когнитивные аспекты формирования эвфемизмов и дисфемизмов в современном английском языке. Статья рассматривает когнитивные механизмы образования эвфемизмов и дисфемизмов в современном английском языке, а также их лингво-когнитивные параметры.

Ключевые слова: эвфемизм, дисфемизм, когнитивные механизмы, формальные и семантические замены.

Mosiyevych L. The cognitive mechanisms of the formation of euphemisms and dysphemisms in the English language.

The article examines the cognitive mechanisms of the formation of euphemisms and dysphemisms in the English language and their linguistic and cognitive features.

Keywords: euphemism, dysphemism, cognitive mechanisms, formal and semantic substitutions.

Евфемізми активно досліджуються сучасними мовознавцями, але у центрі уваги знаходяться їх семантично-стилістичні аспекти. Дисфемізми, на відміну від евфемізмів, активної уваги досі позбавлені. Пропоноване дослідження присвячене когнітивним властивостям евфемізмів («емоційно нейтральних слів або виразів, які вживаються замість синонімічних їм слів і висловлень, що здаються мовцеві непристойними, грубими або нетактовними» [Ахманова 2004, с. 520]) та дисфемізмів («зворотних евфемізмів, що заміщають емоційно й стилістично нейтральні слова більше грубими, непристойними найменуваннями») [Караулов 1997, с. 671], універсальним принципам їх утворення, а також визначенню фреймових моделей формування окремо для евфемізації та дисфемізації. На матеріалі різних мов проблеми евфемістичних найменувань розглядали К. Баррідж, Л. Крисін, В. Москвін, М. Ковшова та інші. З погляду когнітивної лінгвістики ці одиниці стали об'єктом дослідження зовсім недавно. Учені розглядають евфемізми та дисфемізми в контексті гендера (Порохницька Л.В.), медичного та педагогічного дискурсу (Тишина Н.В.), політичного дискурсу (Абакова Т.Н.). В Україні інтерес до проблеми евфемії зріс наприкінці 1990-х – на початку 2000 років: евфемізми досліджуються в рамках фразеології у І.В. Милевої, антропосеміотиці у Кантур К.О., політичного дискурсу у Дубінець З.О., Пушкар А.І.

Метою статті є визначення когнітивних механізмів та міжконцептуальних зв'язків, на основі яких формуються евфемізми та дисфемізми в сучасній англійській мові.

Об'єкт дослідження – евфемія та дисфемія в сучасній англійській мові.

Предмет - когнітивні механізми, що лежать в основі утворення евфемістичних та дисфемістичних найменувань.

Матеріалом дослідження є вербалізація евфемії та дисфемії евфемістичними та дисфемістичними одиницями.

Сутність явищ евфемізації та дисфемізації з позиції когнітивної науки схематично можна уявити собі таким чином: у свідомості кожної людини існує певна ідеалізована (ціннісна) картина світу, яка припускає наявність певних ціннісних домінант, а також прийнятих у суспільстві норм, стереотипів і правил поведінки. Невідповідність навколишньої дійсності цієї ідеалізованої картині мира викликає у комунікантів негативну реакцію (це можуть бути почуття страху, сорому, такту та інші). Для того, щоб завуалювати цю невідповідність, комунікант змушений підбирати нові, евфемістичні найменування для цих негативно оцінюваних подій чи явищ.

Евфемізація завжди заснована на відхиленні від вихідного позначення, однак, залежно від комунікативної ситуації, а також механізмів, що лежать в основі цього явища, евфемістична заміна може супроводжуватися перетворенням вихідного концептуального змісту. Але, таке перейменування може здійснюватися лише у випадку, якщо ці концепти пов'язані між собою деяким міжконцептуальним зв'язком, інакше зв'язок між вихідним концептом та евфемістичним висловлюванням не буде простежуватися, і прагматичний ефект не буде досягнутий [Алексикова 2010, с. 46].

Таким чином, евфемізація та дисфемізація, як засоби концептуальної деривації, - це моделі змін певного концептуального змісту з метою формування нового змісту [Болдырев 2009, с. 46]. Універсальний принцип формування евфемізмів та дисфемізмів можна зобразити у вигляді фрейму:

(Далі, скорочення: В.К. та О.К.)

Рис. 1. Універсальний принцип формування евфемізмів та дисфемізмів

Однак, фреймові моделі цього формування будуть різними для евфемізмів та дисфемізмів:

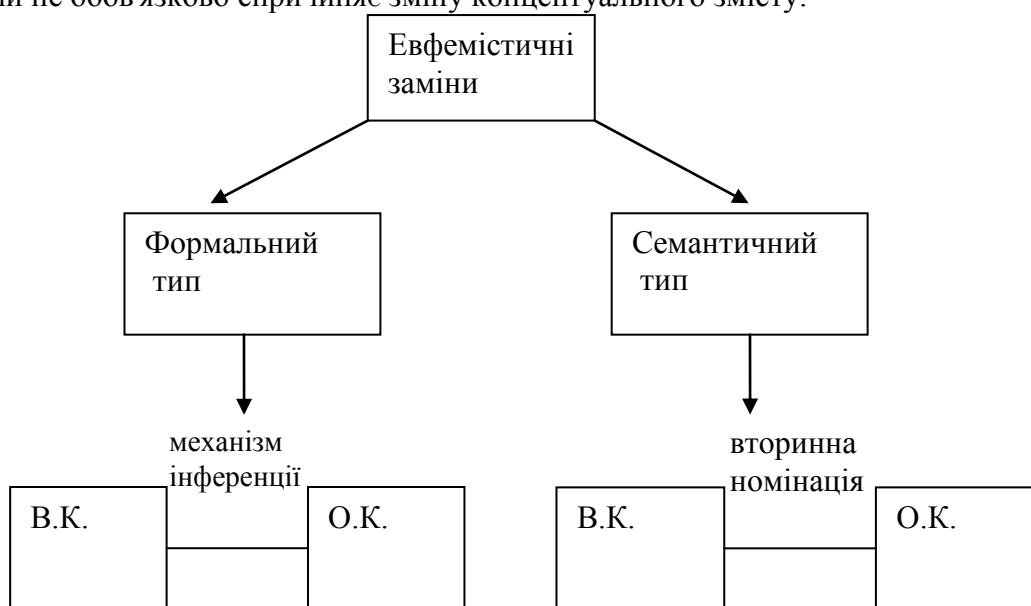
(дисфемізація)

(евфемізація)

Рис. 2. Фреймові моделі при евфемізації та дисфемізації

Під стигматизованим денотатом будемо розуміти «предмет або явище зі зазначеним негативним до нього ставленням» [Бушуева 2005, с. 5] , а під референцією - «віднесеність актуалізованих імен, або їх еквівалентів до об'єктів дійсності (референтам, денотатам)» [Лингвистический энциклопедический словарь].

Мовний матеріал дозволяє виділити два способи евфемізації: формальний та семантичний. Семантична евфемізація полягає у вуалюванні змісту вихідного концепту, нейтралізації його негативних характеристик, в той час як формальна - це відхід від вихідної номінації, який не обов'язково спричиняє зміну концептуального змісту:

Рис. 3. Механізми та способи евфемізації

(Під вторинною номінацією будемо розуміти «користування вже наявних у мові номінативних засобів у новій для них функції називання» [Телия 1977, с. 129]).

В процесі формальної евфемізації в якості евфемістичній номінації може використовуватися як існуючий елемент системи мови, так і нова лексична одиниця. При цьому, на відміну від семантичної евфемізації, не відбувається взаємодії різних концептуальних структур. Відповідно, зв'язок між евфемізмом і вихідною номінацією носить виключно формальний характер (фонетична подібність, рима, тощо). Отже, для утворення евфемізмів формального типу використовуються, перш за все, різні способи змін форми номінації, зокрема:

-аббревіатура : NINA (no Irish need apply) [Holder 2008, с. 275], SGO (same gender oriented), S.T.D. (sexually transmitted disease) [Кудрявцев 2006, с. 327];

- римований сленг: two-by-four, Scotch mist, Brahms [Holder 2008, с.388, 334, 104];

- звукова аналогія : Gosh (God), heck (hell) [Кудрявцев 2006, с. 360].

Когнітивною основою подібного перейменування виступає механізм інференції, який сприяє утворенню того значення в контексті, у результаті якого людина здатна вийти за межі буквального значення одиниць [А.Р. Лурия, цит. за: Кубрякова 1997, с. 34].

Семантичні заміни полягають у нейтралізації негативних характеристик, зниженні ступеня вираження негативної ознаки і в зміні оціночної характеристики. При семантичній евфемізації нові одиниці утворюються в результаті взаємодії двох різних концептів, яка здійснюється на основі використання різних когнітивних механізмів. Використання того чи іншого когнітивного механізму спирається на певні міжконцептуальні зв'язки, що об'єднують вихідний концепт і концепт, який репрезентований евфемізмом . Отже, існують три принципи формування евфемізмів залежно від засобу та ступеню зміни концептуального змісту: нейтралізація негативних характеристик; зниження ступені негативної ознаки; зміна оціночної характеристики з негативної на позитивну.

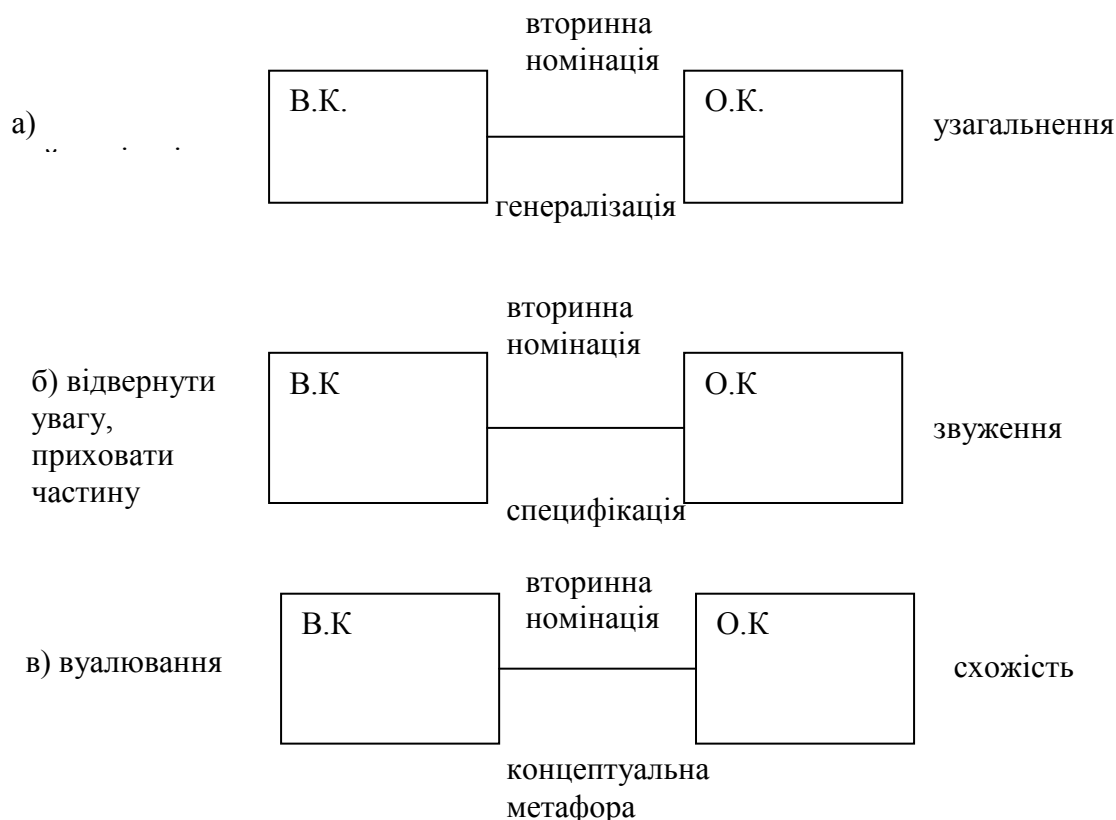
Нейтралізація негативних характеристик може відбуватись трьома шляхами:

а) нейтралізація - замість «plastic surgery» використовують «*aesthetic procedure*» [Keyes 2010, с.153]. Нейтралізація таких негативних характеристик вихідного концепту, як «cut open your body», «repair», «remove something inside» виникає завдяки номінації з більш широкою семантикою (procedure);

б) відвертанням уваги, прихованням частину правди - для вербалізації денотату «poor scholar» можуть вживатися евфемістичні вирази на основі специфікації значення: *late developer, not a great reader* [Holder, p. 242, 41]. Основний акцент робиться не на розумових здібностях учня, а на віку розвитку чи будь-якому аспекті (не)здібностей, за рахунок чого відбувається нейтралізація такого негативного компоненту як «not skillful, weak»;

в) вуалювання - сема «кокаїн» може замінюватися евфемізмом *snow* [Holder 2008, с. 2]. Метафоричне перенесення базується на наявності загальної характеристики змістів концептів - white, powder.

Вищезазначене можна проілюструвати такою схемою:

Рис. 4. Нейтралізація негативних характеристик

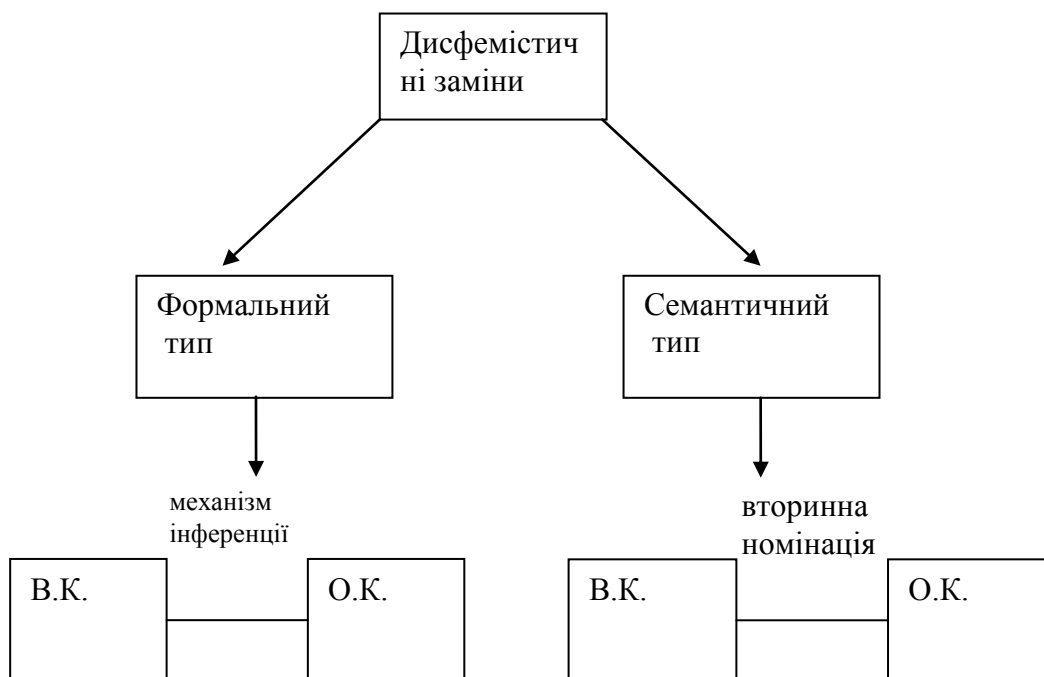
Зниження ступеня негативної ознаки: наприклад, rather *unwise* (about somebody very silly) [цит. по Торопцева 2003, с. 104]. Літота *unwise* заснована на використанні антоніма вихідного концепту (wise-silly), при цьому антонімічна номінація характеризується позитивною конотацією.

Рис. 5. Зниження ступеня негативної ознаки

Зміна оціночної характеристики з негативної на позитивну. Це явище є засобом реалізації політкоректності. Наприклад, для позначення непрестижних професій використовуються такі номінації, як: engineer, officer, manager. Це пов'язане з тим, що дані евфемістичні найменування вказують на складність робіт, що виконуються людьми, та необхідність освіти, що сприяє підніманню статусу та престижу професії. Так, «щуролов» вербалізується евфемізмами «exterminating engineer» чи «rodent operator» [Holder 2008, с. 18].

Дисфемістичні заміни також поділяються на формальні та семантичні.

Рис. 6. Механізми та способи дисфемізації

На відміну від семантичної, при формальній дисфемізації не відбуваються взаємодії різних концептуальних структур. Відповідно, зв'язок між дисфемізмом і вихідною номінацією носить виключно формальний характер (фонетична подібність, рима, тощо). Отже, для утворення дисфемізмів формального типу використовуються, перш за все, різні способи змін форми номінації, зокрема:

- фонетичне викривлення слова: *sugar, shoot, shivers (shit)* [Торопцева 2003, с. 91];
- відсікання: *doc, fed, prez, vet*;
- какофонія: *bus-schmus, consequences-schmonsequences* (пейоративне забарвлення надає варваризатор *-schm* [Бушуєва 2005, с. 83];
- аббревіатура: *A.B.F. (absolutely bloody final) (drink), FTA (fuck the Army)* [Кудрявцев 2006, с. 323-324].

Серед принципів утворення дисфемізмів семантичного типу найголовнішим є інтенсифікація негативних характеристик. Міжконцептуальними зв'язками при цьому утворенні є:

- концептуальна метафора: так, людину інколи називають тваринами, які в свідомості носія мови мають деякий набір людських ознак – *cow, pig, bitch, louse* [Бушуєва 2005, с. 84];
- гіпербола: “Whom he called “that *awful* man”/ he whispered to his sons: “*Bloody* people”. I can’t bear that man. I mean he’s *so awful*, really he is [Абакова 2007, с.17]. Концепт *awful* - “very bad or unpleasant”, та *bloody* (used to emphasize what you are saying in a slighty rude way), які вживаються в ролі дисфемізмів замість **bad**, інтенсифікують негативну характеристику людини, про яку йдеться мова.

Висновки. Евфемізація та дисфемізація є засобами вторинної інтерпретації концептуального змісту, метою яких є відхід від прямої номінації. Це спричиняє повну (часткову) нейтралізацію (при евфемізації) чи інтенсифікацію (при дисфемізації) негативних характеристик вихідного концепту.

В основі формування евфемістичних та дисфемістичних заміни лежать різноманітні механізми формування змісту, використання яких можливо тільки при наявності деяких міжконцептуальних зв'язків, які об'єднують вихідний концепт та концепт, який репрезентований одиницею вторинної номінації. Евфемізми та дисфемізми відтворюються за допомогою таких когнітивних механізмів як: інференція, генералізація концептуального змісту, специфікація, концептуальна метафора.

Різноманітні засоби змін концептуального змісту більш спостерігаються при утворенні евфемізмів, ніж дисфемізмів, що говорить про те, що ціннісно-нормативні настанови мовного соціуму є досить актуальними.

Перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення парадигматичних відносин евфемістичних та дисфемістичних одиниць у британському феміністичному дискурсі.

Література

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова.- М.: Эдиториал УРСС, 2004. - 571с. Абакова Т.Н. Прагматические и когнитивно-парадигматические отношения эвфемизмов и дисфемизмов в политическом тексте языке: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10. 02. 04. «Германские языки» / Т.Н. Абакова. - Саратов, 2007.- 22с. Алексикова Ю.В. Когнитивные основы формирования эвфемизмов в современном английском языке: дис. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук: спец. 10. 02. 04. «Германские языки» / Алексикова Ю. В.- Тамбов, 2010. – 163 с. Бушуева Т.С. Прагматический аспект эвфемизмов и дисфемизмов в современном английском языке : дис.. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук: спец. 10. 02. 04. «Германские языки» / Т. С. Бушуева. - Смоленск, 2005. – 176 с. Болдырев Н.Н. Оценочная метареферентация: проблемы изучения и описания / Н. Н. Болдырев // Когнитивные исследования языка: сб. науч. тр. / гл. ред. Серии Е.С. Кубрякова, отв. Ред. вып. Н. Н. Болдырев. – М.: Ин-т языкознания РАН; Тамбов: Изд. Дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2009. - С. 43-51. – (Вып. 5. Исследование познавательных процессов в языке). Караулов Ю. Н. Язык и личность / Ю.Н. Караулов. Русский язык. Энциклопедия. Изд. 2-ое.- М.: Дрофа, 1997.- 671 с. Кубрякова Е.С. Инференция // Е.С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей редакцией Е.С.Кубряковой. – М.: 1997. – 245с. Кудрявцев А.Ю. Англо-русский словарь табуированной лексики и эвфемизмов / Кудрявцев А.Ю., Куропаткин Г.Д. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2006. – 384 с. Лингвистический энциклопедический словарь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tapemark.narod.ru/les/411a.html>. Торопцева Е.Н. Эвфемистические наименования в аспектах языка, истории, культуры: дис. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук: спец. 10. 02. 04. «Германские языки» / Е. Н. Торопцева. - М., 2003.- 193 с. Телия В.Н. Вторичная номинация и ее виды / В. Н. Телия // Языковая номинация. Виды наименований. - М.: Наука, 1977. - С. 129-222. Holder R.W. Dictionary of euphemisms / R. W. Holder. – Oxford University Press, 2008. – 412 p. Keyes R. Unmentionables / R. Keyes. – John Murray Publish, 2010. – 342p.

УДК 811.111'367:81'22 : 82-1(73)

ОЛІМСЬКА А.К.

(Херсонський державний університет)

АРАНЖУВАННЯ СИНТАКСИЧНОГО ПРОСТОРУ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ: КОГНІТИВНО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ БЛЮЗУ ТА ДЖАЗУ)

У статті розглядається когнітивно-синтаксичний аспект дослідження засобів аранжування синтаксичного простору американських віршованих текстів. Синтаксичний простір поезії визначено як когнітивно-семантичний конструкт, що інкорпорує різні синтаксичні конструкції поетичного тексту, пов'язані певними способами й засобами синтаксичних зв'язків у віршованому тексті. Засоби і способи синтаксичної організації поетичних текстів визначають жанрову своєрідність американської поезії.

Ключові слова: синтаксична конструкція, синтаксичний простір, синтаксичні зв'язки, висловлення, речення.

Олимская А.К. Аранжировка синтаксического пространства поэтических текстов: когнитивно-синтаксический аспект (на материале американских поэтических текстов блюза и джаза). В статье рассматривается когнитивно-синтаксический аспект исследования средств аранжировки синтаксического пространства американских стихотворных текстов. Синтаксическое пространство поэтического текста понимается как когнитивно-семантический конструкт, инкорпорирующий различные синтаксические конструкции, объединенные определенными способами и средствами синтаксической связи. Средства и способы синтаксической организации поэтических текстов определяют жанровое своеобразие американской поэзии.

Ключевые слова: синтаксическая конструкция, синтаксическое пространство, синтаксические связи, высказывание, предложение.

Olymskaya A. Arrangement of Syntactic Space of Poetic Texts: Cognitive and Syntactic Aspect (case study of Poetic Texts of American Blues and Jazz). The article focuses on cognitive and syntactic aspect of studying the means of syntactic space arrangement of American poetry. Syntactic space is viewed as systemic organization of various syntactic constructions within a poetic text by means of certain syntactic relations expressed by different connectors. The means and ways of syntactic organization of poetic texts determine the genre peculiarities of American poetry.

Key words: syntactic construction, syntactic space, syntactic connections, utterance, sentence.

Постановка проблеми. У лінгвістиці ХХІ ст. особливий вузол проблематики у дослідженні синтаксичної організації віршованих текстів становлять принципи, способи і засоби зв'язку синтаксичних одиниць («просте речення», «складне речення»). Особливою